

Շք. Արքոց 72 աշակերտացն Քրիստոսի:
Իմաստ 9.9--10.2: Եւբ 15.27--16.1: Բ. Կր
2.14--3.3: ՂԿ 10.1-9:

ՅԵՐԱՅԱՍՏԱՆԵՆԵՐԿՈՒ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԸ

Ղուկ. Ժ. 1

Յիսուսի հետեւողներուն խումբը Յարգանտից սկսելով շարունակ ա-
նկցաւ. որով մը ցրտեցաւ (§ 102), յետոյ նորէն կազմուեցաւ, սակայն միշտ
անորոշ թաւով եւ աւելի կամ նաւալ յարատեւող սննտամեքով, որոնք առանց
ըրշտանալէս Յիսուսի դարձակից նշանակուելու, անոր հետեւողներ կը
ճանչուէին, անոր վարդապետութիւնը ընդունած էին, անոր սննն ու սրտի-
ւը կը պաշտարանէին, անոր գործոյն յանդուօթեան եւ պարտաւորան ձեւաւոր
կ'ըլլային: Այդ խումբին մէջէն Յիսուս նրկատասանները դատեց իր քարո-
ղութեան երկրորդ տարւոյն մէջ, որոնք որով մը տանձներն ալ ըրիցան,
յայտ տակի ստէպ Յիսուսի հետ պարտեցան, եւ հետեւող խումբին զլիարտ-
նելին ու աւաջնորդներն կըսին:

Տարի մը եւ աւելի տնցած էր Նրկոտասաններու ընտրութիւնն, Յիսու-
սի քարոզութեան ժամանակը տակաւ կը լրանար, եւ Յիսուսի վերջին օրերը
կը մտանային, ինքն ալ դոյն շէր ծածկեր, եւ մտէն յարմար առիթին առաք-
եալներուն տիրանը կը զնէր, թէ իր վախճանը մտն է, եւ ոչն ալ շարժարանայ
ու խաչի առկտարակից վախճան մը, որուն ստիպի պիտի յաջողէր յաջթա-
կան յարութիւնը: Յիսուսի գործունէութեան ժամանակին ցանալը կը թե-
լադէր, մանտանը թէ կը պահանջէր, իր գործին աւելի սյժ տուլ, սուղաւոյ
յախուզութեան ու դորութեան միջոցներ պատրաստել, իր հետեւողներուն
խումբին սյժը շատցնել, եւ լիազօյն կազմակերպութիւն տալ: Անո՛ւ նոր-
տակը զոր Յիսուս ունեցաւ, երբ իր քարոզութեան երրորդ տարւոյն երկրորդ
կէտին, Հսովմայ 782 տարւոյ Սեպտեմբեր ամսոյն մէջ, սեղեց իր հետեւող-
ներուն մէջէն երկրորդական խումբ մըն ալ գտանել, անոնց ալ յատուկ հրա-
հանգ եւ յատուկ պաշտան տայ, որպէս զի իրմէն էաքն ալ երկրատասաններուն
ձեւանու եւ օժանդակ ըլլան, եւ անոնց հետ մէկտեղ Աւետարանի տարած-
ման, քարոզութեան եւ շատապաշտութեան ոչխարին: Այս երկրորդ ընտր-
եալները կազմեցին եօթնամասուն եւ երկու աշակերտներուն խումբը:

Աշակերտ անունը ընդհանուր իմաստով կը տրուի բոլոր Յիսուսի հե-
տեւողներուն, թէ՛ ստուգուց ընտրուած երկրատասաններուն, թէ՛ եօթնամա-
սաներկուներուն, թէ՛ ընտրութիւն զուրո մնացած հետեւողներուն, թէ՛
դատաւարար Յիսուսի ետեւէն պացրոջներուն, եւ թէ վերջուպէս Յիսուսի համ-
բարձածէն էաքն ալ ստաքեալներուն քարոզութեամբ Աւետարանը ընդու-
նողներուն: Արկայն յատուկ անուանակաշտութեամբ, ինչպէս Առաքեալ անու-
նը երկրատասաններուն սեփականուեցաւ, նոյնպէս Աշակերտ կոչումն ալ եօ-
թնամասաներկուներուն յատկացուեցաւ. թէպէտեւ ասոնց համար ալ յուսած
է, թէ Յիսուս առաքեալը գնաւ, որով ասոնք ալ իրօք զրկուածներ, պտու-
ղատարներ, այսինքն առաքեալներ կըսան:

Արկայն զի անուն մը եօթնամասանից ցուցակին մէջ ընդունուի, եւ Յի-
սուսի աշակերտաց խումբին մէջ կարկնայ համարուիլ, պէտք է որ 1. Յի-
սուսի քարոզութեանց ժամանակ գործի վրայ գտնուելու տարիք եւ վիճակ
ունեցած ըլլայ: 2. Յիսուսի քարոզութեանց ժամանակ հաստատուելու անոր
հետեւած ըլլայ: 3. Յիսուսի հրամանով եւ Յիսուսի ժամանակ Հրէստասանի
մէջ Աւետարանի քարոզած ըլլայ: 4. Հրէտիան ծաղաւս ունեցած եւ կտուտ-
րեալուպէս թրկատութեան դաւակ, որ է ըսել կտուտրեայ եւ ստալը հրէայ հ-
գրած ըլլայ: Արդ, այս ամէն պայմաններուն համապատասխանող անուններ
չոտ թիչ են նոր կտուտրեանի մէջ, եւ աւելի թիչ ստաքեալական դարու ուսուն-
դական պատմութեան մէջ, որով 72 աշակերտաց ցուցակը կազմել, պտու-
մտիան ունենարութիւն պարտեալուզ գործ մըն է: Այլ թէ այսուհանդերձ հայ
եւ յոյն եկեղեցիներն եօթնամասաներկու աշակերտաց տօն կը կատարեն, պտու-
մտար այն է, որ Յիսուս ասոնց տեկնուն համար խմբային յատու. եմպայլէ՛ք,
զի սկուսմէ՛ք ձեզ գրեալ են յիլիկին (Ղուկ. Ժ. 20), որով տեկնուն ալ կրա-
նեկեաց դատակարարին մէջ գտնուելուն վկայութիւն տուած կըսու:

Աշակերտ, այսինքն
Մատթ. Ժ. 24, Նոր կտակարանին
մէջ այսպէս կը կոչուին գլխաւորա-
պէս Քրիստոսի հետեւողք, երբեմն
Յովհաննու Մկրտչի հետեւողները,
Մատթ. Թ. 14, նաև Փարիսեացիք,
Մատթ. Թ. 16: Մտնուար առ-
մասին կը գործածուի երկրատասանները
ցուցնելու, Մատթ. Ժ. 1. Ժ. 1. 1.
Ի. 17: Հիմնա Քրիստոսի աշակերտ
կրնայ կոչուիլ սո՛վ որ անոր վարդա-
պետութեան կը հաւատայ, կ'ապա-
ւինի անոր լրջին, անոր ոգին կը կրէ,
կը հետեւի անոր օրինակին, եւ անոր
գործն ընելու համար կ'ապրի:

† Կիր. Դ. Կիւրակէ գկմի Ս. Խաչին: Եւ
17.7-14: Բ. Կր 13.5-13: Մր 11.27-33:

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԱԻԵՏԱՐԱՆԷՆ
ԸՍՏ ՄԱՐԿՈՍԻ
(11.27-33)

MARK 11

27 Յիսուս եւ իր աշակերտները դարձեալ Երուսա-
ղէմ եկան:

Մինչ Յիսուս տաճարին մէջ կը պտըտէր, իրեն
մօտեցան քահանայապետները, օրէնքի ուսուցիչներն
28 ու երէցները, եւ հարցուցին. «Ի՞նչ իշխանութեամբ կը
կատարես այս բաները: Ո՞վ քեզի այլ իշխանութիւնը
29 տուաւ»: Յիսուս անոնց պատասխանեց. «Լա՛ւ, ձեզի
պիտի ըսեմ թէ ինչ իշխանութեամբ կ'ընեմ ասոնք,
30 եթէ դուք ալ իմ հարցումիս պատասխանէք: Յովհան-
նէսի մ'կրտելու իշխանութիւնը Աստուծո՞վ տրուած էր
իրեն թէ մարդոցմէ: Պատասխանեցէք տեսնեմ»:

31 Անոնք սխառն իրարու միջեւ խորհիլ եւ ըսել. «Կի-
թէ ըսենք՝ Աստուծո՞վ տրուած էր, մեզի պիտի ըսէ թէ
32 ինչու՞ չհաւատացիք իրեն. իսկ "մարդոցմէ էր" չենք
կրնար ըսել»: Այսպէս կ'ըսէին՝ Ժողովուրդէն միանա-
լով, որովհետեւ ամէն մարդ գիտէր թէ Յովհաննէս
33 ճշմարտապէս մարգարէ էր: Աւստի պատասխանեցին
Յիսուսի. «Չենք գիտեր»: Յիսուս ալ իրենց հարցումին
պատասխանելով ըսաւ. «Այն ատեն ես ալ ձեզի չեմ ը-
սեր թէ ի՞նչ իշխանութեամբ կ'ընեմ այս բաները»:

27 And they came again to Jeru-
salem. And as he was walking in the
temple, the chief priests and the
scribes and the elders came to him,
and they said to him, "By what au-
thority are you doing these things, or
who gave you this authority to do
them?" Jesus said to them, "I will
ask you a question; answer me, and I
will tell you by what authority I do
these things. Was the baptism of
John from heaven or from men? An-
swer me." And they argued with one
another, "If we say, 'From heaven,'
he will say, 'Why then did you not
believe him?' But shall we say,
'From men?'—they were afraid of the
people, for all held that John was a
real prophet. So they answered Je-
sus, "We do not know." And Jesus
said to them, "Neither will I tell you
by what authority I do these things."

Այն օրը ճիշտ պիտի գրկէ իր ժողովուրդը այնպէս՝
ինչպէս հովի մը կը գրկէ իր սեպակած հօտը: (2Խ՝ 2-10)

Միաշարքի օրուան մեծ ցնծութիւնը, եւ Երկուշաբթի օրուան մեծ դէպքը, եթէ մէկ կողմանէ աւելի գրգռած էին Յիսուսի հակառակորդները, միւս կողմանէ ալ իրենց վրայ զգուշաւորութեան սխալ ազդած էին, Յիսուսին վնասած ստեղծելն ինքզինքնին վտանգած չլինելու համար: Վերջին երեկոյն ու զիշերը անշուշտ դազանի խորհրդակցութիւններ ունեցած էին, եւ յաջորդ օրուան եղիւթիւններէն շարիւղով կը հետեցնէնք, թէ ամէն տեսակ նախապատրաստութիւններ ձեռք առին, սրպէս զի առաջին անգամ Յիսուսին վարկը կտարնին ծաղովուրդին աչքին, եւ այնպէս կարող լինին համարձակ անար վրայ ձեռք դնել եւ շար նպատակնին գործադրել: Երեքշաբթի օրուան գործադրութիւնները, զորս մի առ մի յառաջ պիտի բերենք, այդ տեսութիւնը կ'արդարացնեն: Միւս կողմանէ ալ Յիսուսի հրապարակային քարոզութեանց վերջին օրն ըլլալով, անոր վարդապետութեանց լրումն եւ սմբոխումը կը կարճեն:

Հազիւ թէ Յիսուս երուտադէմ հասնելով տաճարին բակը կը մտնէ, եւ իւր քարոզութեանց կը սկսի, ահա սենեկորիտնի անգամներէն իտեմբ մը, քահանայապետներու եւ Դպիրներու եւ ծերերու ետեակ դատակարգերէն կողմուած, առաջին բարոյական յարձակումը կ'ընէ Յիսուսի վրայ, եւ տեսակ մը հարցաքննելու եւ համար պահանջելու ձեւով կ'ըսէ. «Կրնա՞ք սրբօք զիտնալ թէ ի՞նչ իշխանութեամբ տաճարին գործերուն կը խառնուիս, եւ ուստի՞» կամ ս'ուսկից քեզի իշխանութիւն տրուած է այս տեղ կարգ դնել, մէկը վնասել, միւսը արդելուք»: Հակառակորդները այդ հարցումը ընելու համար իբր փաստ ունէին առջի օրուան Յիսուսի կատարած՝ վաճառողներն ու զնոցները տաճարէն արտաքսելու ձեռնարկը, եւ հարկաւ այսօր ալ Յիսուս նոյն գործը շարունակելով՝ չէր ներքեր սր վաճառողներն ու զնոցներ նորէն ներս մտնեն, ինչ որ յաշտնի կ'իմացուի Աւետարանին զրածէն. Եւ ոչ թաղոյր եթէ ոք անօր ինչ անցուցումիցէ բնդ տաճարն (Մարկ. ԺԱ. 96):

Յիսուսի համար շատ զիւրին էր բնիկ. զմ իշխանութիւնս Աստուծո՞ք է, այլ իշխանութիւնը երկինքէն ինձի տրուած է, եւ այս նպատակով աշխարհ եկած եմ. ես պէտք չունիմ քահանայապետէն կամ սենեկորիտէն պաշտօն եւ արտօնութիւն ստանալ: Իսպառ այդպէս պարզ ու յստակ պատասխան մը պիտի չըսէր հակառակորդները լսեցնել, եւ անոնց անսանձ լեզուն պայմանակցեցնել, այլ թերեւս առիթ պիտի առնէին պաշտալու, թէ «Յոքնք չի ճանչնար, Մովսէսը կ'անարդէ, զԱստուած կը հայհոյէ»: Ասոր համար Յիսուս իրենց այդ ճամբան ալ փակելու համար, եւ ճարտար կերպով մը նոյն պատասխանը հասկցնելու համար, փոխադարձ ստաջարկ մը ըրաւ. «Լաւ, ըրաւ, ես հարցումնից կը դահացնեմ եւ ուզած բացատրութիւննից կու տամ, միայն թէ դուք ալ ստաջարկ լի մէկ հարցումիս բացատրութիւնը տաք»: Հարցումը ընողները ամօթ յետեցին փախուստ տալ, եւ իրենց գիտութեան վրայ վստահ, թէ հարկաւ Յիսուսի սեւէ հարցումին պատասխան տալու կարողութիւն ունին, պայմանը ընդունեցան եւ համաձայնութիւն յայտնեցին, սրպէս զի աւելի զիւրաւ Յիսուսը պարտաւորցնեն: Ասոր վրայ Յիսուս հետեւեալ հարցումը ըրաւ. «Գիտէ՞ք սր Յովհաննէս Մկրտիչ Յորդանանի կողմերը քարոզած տանն, իրեն աշակերտութեան մտնողներուն համար Յորդանանի մէջ մկրտուիլը պայման զրաւ, եւ այդ պայմանն ալ գործադրեց: Արդ Յովհաննէսի պահանջած մկրտութիւնը ի՞նչ իշխանութեամբ հաստատուած էր, ստատուածայի՞ն իշխանութեամբ, թէ մարդկային իշխանութեամբ. սուր բնչատրութիւնը ստեղք, ես ալ ձեր ստաջարկած բացատրութիւնը տամ»:

Քաճանայացեալները եւ գողերներ եւ ծերեր, սմէնն ալ որչնոգէս անձեր, թէ Փարսեացոց եւ թէ Ասորեացոց ազանդներուն հեռեւորներէն, անա- կընկալի երածի պէս շիտթեցան Յիսուսի այս հարցումէն, եւ վարանեցան թէ ի՞նչ պատասխանեն, եւ սկսան մէջերնին լռելեայն խորհրդակցել: «Եթէ ը- սենք թէ Յովհաննէս աստուածային իշխանութեամբ մկրտութեան պոյժանը գրաւ, կրնայ մեզի բռնլ՝ եթէ կ'ընդունիք որ այդ մկրտութիւնը աստուա- ծային իշխանութեամբ էր, ապա ուրեմն ինչա՞ր գուք ալ չմկրտուեցաք, ինչա՞ր աստուածային իշխանութեամբ հաստատուած բան մը մերժեցիք: Իսկ եթէ բռնք որ լոկ մարդկային իշխանութեամբ էր, այսինքն լոկ Յովհաննէսի քովհաճոյքն էր, այն օտեն Յովհաննէսը անարդած պիտի ըլլանք, եւ բարձր ժողովուրդը մեզի գէժ պիտի ելլէ, որովհետեւ ժողովուրդին մէջ մարդ չկայ որ Հաւատայ թէ Յովհաննէս իրաւցնէ երկնաւաք մարդարէ մըն էր»: Մարդ- կային իշխանութեան մեկնութիւնը՝ Հրէաներ այդ կողմի վրայ առին, բայց կրնային նաեւ ուրիշ կերպ ալ առնել. զոր օրինակ, իբր սենեարիւնն կամ քո- ճանայացեալ ասոցուած արտօնութիւն մեկնել, սակայն այն ալ գոհացուցիչ չէր լիներ, որովհետեւ Յովհաննէս ոչ ուտեք իշխանութիւն առած էր իւր նոր քարոզութեանց համար: Նայելով որ գոհացուցիչ կերպով պատասխան մը պիտի չկրնան տալ, որոշեցին խնդիրը վրաներնէն նետել, իբր իրենց ձեռնհասութենէ գարս գործ-մը. «Մենք ի՞նչ գիտենք, կ'ըսեն, թէ Յովհան- նէսի պահանջած մկրտութիւնը ի՞նչ իշխանութեամբ եղած էր. այդ խնդիրով մենք պատշաճ չենք»:

«Քանի որ, կը պատասխանէ Յիսուս, գուք իմ ուղած բացատրութիւնս չէք տար, ես ալ աղաւ եմ ձեր ուղած բացատրութիւնը շտալ, ինչպէս որ ա- ստջուրնէ համաձայնած ու պայմանաւորուած էինք»:

Յիսուսի բռնած ճամբան, առաջին երեւոյթով մը կրնայ այնպէս կար- ծուիլ թէ Յիսուս պատասխանէ խուսափելու ճարպիկ ձեւ մը գործածած ըլ- լայ. մինչ եթէ լաւ զննենք, բարբառլին հակառակը կը նշմարուի, եւ Յիսուս ազատ բացատրութիւնը տուած կ'ըլլայ, առանց հակառակորդներուն զինքն նսխապելու առիթ բնծայելու: Յովհաննէսի իշխանութիւնը երկինքէն էր, այսինքն Պատուծմէ էր, ինչ որ հակառակորդներն ալ լռելիայն կ'ընդունէին, միայն այդ մասին ցուցած հակասակութիւննին չկրնալ որդարացնելուն հա- մար կը լռէին: Յիսուս այս հարցումով իրենց խնայուց, թէ իւր իշխանու- թիւնն ալ Աստուծմէ էր, ինչպէս էր Յովհաննէսի իշխանութիւնն ալ. եւ իւր վստահարձ հարցումով անոնց բռնլ ուղեց, թէ ինչ որ գիտէք Յովհաննէսի համար, նոյնը խնայէք ինձի համար, եւ այս կերպով ուղուած բացատրու- թիւնը կատարելապէս տուած եղաւ, եւ ոչ թէ բացատրութիւն տալէ խուսա- փեցաւ. Հրէաներն ալ վերջէն վերջ լաւ հասկցան թէ իրենց պատրաստած գարանին մէջ իրենք ինկած եղան, եւ անոր համար առանձ ձայն հանելու եւ տասնց Յիսուսի գէժ նսխատական կամ հեղնական ակնարկ մը կարենայ ը- նելու, լռեցին, եւ խնդիրը փակուած լինելով հեռացան, ուրիշ միջոց մը պատրաստելու կամ պատրաստածնին գործածելու նպատակով:

Շք. Սրբոց թարգմանչաց վարդապետացն
մերոց՝ Մեսրոպայ, Եղիշէի, Մովսէսի
Գեորգիոսի, Դաւթի Անյաղթ փիլիսոփա-
յիւն, Գրիգորի Նարեկացւոյն եւ Ներսէսի
Կլայեցւոյն: Իմստ 8.7-10: Ամս 5.10-14:
Ա. Կր 12.5-11: Մտ 7.6-12:

ՄԵՍՐՈՊ ՎԱՐԴԱՊԵՏ, որ եւ ՄՈՇԹՈՅ

Տարածի Հայեկոց գիւղէն, Հարջան անուն անձի
մը դուռնի էր, որ մտնելովնէն ստրկան էր յաւանքէն
եւ պարսկերէն, եւ յետոյ արքունական գիւանին մէջ
պաշտօնավարած Պարսի Գ. օրով Ապա ընդգրկեց
կրօնասրահան կեանք, եւ բռնի մը ընկերներ հասա-
րով գնաց Գողթն դաւառը, զարգութեան համար, հա-
ւանարար ՅՏՏ Քուստիսին: Այս դաւառին մէջ, Շարսի
իշխանին օգնութեամբ, տրամադրել ըլլաւ. հեթանո-
սութիւնը, ջորսերը պէտք Մարոց կողմերը հարձնե-
լով, Հան, այդ ջորսընկան զարձակեալեան միջոցին
է որ պոց հայ տանկու պէտքը, պիտեց Ս. Սահակ
կաթողիկոսի, եւ երկուքն ի միասին ինչպէր պարզեցին
Վասճապուհ Քաղաւարին. արքունի Հրովարտակով,
Վասճին անուն անձը պրկուեցաւ. Գանիկ Մարտի մտ,
տակից՝ Հարկը երէցն միջնորդութեամբ հաշիական
նշանակել համարուած ՅՏ տանկը կը ընտրեն, 403ին:
— Ս. Մեղրոց այն ատեն կ'ամառաբերէ զպոց կազմէ
եւ աշակերտները որք աստերով վարձի: Փարձը կը
ցուցնէ ասիոյն թէ այդ գիրերը սմբուտիան էին հա-
յերէնը անթերի կերպով արտաբերելու համար: Այն
տանն Ս. Մեղրոց քանի մը աշակերտներու հետ Միջնա-
պետը կը ձառնարէ, նախ Եղիշէ, ապա Ամիգ: Կը
խարճուակցի զիստն մարոց հետ: Եւ կը կը դատ-
րաստուէր Սամատա երթալ, երկուային տղեցու-
թեամբ կը զգնան հաշիակն գրերու մէն ու սրճէջը:
Սետոյ, Սառնատա անցնելով, Հոստիանոս անուն յա-
նուպէս անձի մը հետ կը մեղակարգ հաշիակն գրերը:
Կը վարձէ, եւ Սոփոն Երկրպետի եւ Սոփոկի Պարսկոյ
աշակերտներուն հետ կը սկսի Քաղաքանէն Աստուածա-
շունչը՝ Աստիոց գրերը, որուն ստաղին խօսքը
կ'ըլլայ ճիշտապէս զիմաստութիւն եւ պրատա: Փարձը
յախարթեամբ կը դառնալի կը դառնան Ս. Սահակ
եւ Վասճապուհ Քաղաւարին մտ, որոնք ուրախա-
բեամբ կ'ուղեւնեն Ս. Մեղրոցը եւ իր գիւտը: Ամի-
ջակա կը կազմակերպուին վարժարաններ, որոնց մէջ
կրթութիւն կը ստանան իշխանատան պատաններ,
ինչպէս Վարդան Մամիկոնեան, Աստուայի գիւցապիւ:
Գաղտնիքը վարձ վարձուողներու եւ Ս. Սահակի վե-
րին հարպութեան յանձնելու հաշի: Ս. Մեղրոց կը
գերեզմանի իր ստաղիական զարձակութեան: Նախ Սա-
րոց կազմերը կ'երթայ. յետոյ Տրապիզոնի Կոնստանդին
Մարչի Տարծեցի աշակերտներուն հետ Գողթն դաւառ
կ'երթայ, եւ անգոյն Եղիշէ իշխանին հետ որդիին
հետ գաղտնի կը հաստատ. ապա կ'անցնի Սիւնեաց
երկիրը, եւ անգոյն Վարդանի եւ Վաստի իշխաններուն
անակցութեամբ արգիւտաւար զարձակութիւն կ'անե-
նայ. յետոյ Անահիտ անուն մէկը վերահսկող կը կապէ
եւ կ'անցնի Վրաստան: Հոս Քաղաք Քաղաւարին եւ
Մոյսէս կաթողիկոսին հովանաւարութիւնը կը վայելէ
անկէ կերպով. անոնց գիրերն ալ կը դանձ. Զայոյ ա-
նուն անձի մը միջոցաւ. վրացերէն Քաղաքանութիւնը
կը կոտորէ. աշակերտներ կը հասցնէ, գաղտնիքը կը
կազմակերպէ եւ անոնց վերականգնելու կը յանձնէ
իր կենսակիր աշակերտ կորիւնին եւ Սամուէլ կաթողի-
կոսին, եւ կը դառնայ կաթողիկոսին Տառ Այն տանն
կը սկսի Յանայ բաժնի շտապարութեան զարձակ:
Անտաղիա իշխանը, որ այլ միջոցին կոտորուի էր
այդ բաժնին, բաւ ընդունելութիւն կ'ընէ Ս. Մեղրոցի
մեղաբարին. իր միջնորդութեամբ է որ Քաղաքան Բ.

կայրը, ի նշան համակրութեան, Արամիս սրտազոռ
կը շարձէ անոր: Յետոյ կ'անցնի Մեղիշէ, որ կը
խառն աշակերտներ, որոնց դիւանարն էր Զեւոն, ան-
շուշտ յանական գրակնութեան մէջ զօրանալու հա-
մար: Ասկից վերջը, միասին աննկով Դեբեանի Գիրթ
եղիակապուը, Ս. Պալեա կ'երթայ, կը ներկայանայ կայ-
սեր եւ Ատաղիս պարսկաբեր, որոնք ջերմ համա-
կրութիւն կը յայտնեն իր ստաղիական եւ կրթական
զարձակութեան նկատմամբ եւ լիարատար արտանա-
թիւն կը շարձեն իրեն՝ ապառքէն զարձակու Յանայ
բաժնի Հայերուն մէջ: Ս. Պարչէն կը վերադառնայ Հա-
յաստան: Այդ միջոցին Ս. Մեղրոցի մտ կազմու
տանից կերպէն Քեղեամբն անուն անձ մը, որուն զոր-
մակցութեամբ անոնց տանըրը եւ կը յարին: Սետոյ
իր Սոփոկ եւ Անահիտ աշակերտները Յանայ բաժնին
մէջ Քաղաքի կ'անցնի Վարձապետ, որ այն տանն կը
Քաղաւարէր Արտաշէս: Գտնն արդիներու ի եւ տիրէ
զարձակութիւնէ մը վերջ նորէն կը ձեռնարկէ աշխա-
տանքի. վերստին կ'անցնի Արտաշէս, Քեղեամբնի մե-
ղով սկսուած զորքը յարձակուիլու համար. գաղտնիքը
կը բռնայ, Երեմիա կաթողիկոսի միջոցաւ. Քաղաքան
նաթիւններ ընէ կուտայ: Սետոյ կ'անցնի Քաղաքանին
կազմերը, Մուշի կաթողիկոսի օժանդակութեամբ, եւ
իր աշակերտներն մէկ բաժնի Սոփոկան պոլառական
երէցին ստաղապարութեամբ հան Քաղաքի, կ'այլու
Գարձանից մարը, որ մեծապառք եւ ընդունելութիւն
կը դանձ անգոյն Սարս իշխանին, եւ գաղտնիքը կը
հաստատ: Ապա կ'անցնի Վրաստան, եւ, Արտաշէ Տալ-

րոց իշխանի հրովարտ անոր մտ կ'երթայ, եւ հան ուլ
կը զարտնէ իր ստաղիական զորքը: Սետոյ վերջա-
կեանքն կը վերադառնայ Ս. Սահակ կաթողիկոսին
մտ, որ իր կ'անցնի վերջին տարիները կ'անցնէ:
Այսպէս, Ս. Մեղրոց, Ս. Սահակի հետ, կը հանդիսա-
նայ Հայ Երկրպետ աննէն մեծ Հայերէնէն մին եւ Հայ
պպի աննէն անմասնապի բարերարը, իր ստաղիակ-
անութեան զարձակութեամբ, իր միաշխուկեցա-
կան հաստատութեանց սկզբնորումով, Քաղաքանե-
ներու տղանցին եւ Քաղաքան Մարտապետացւոյ մար-
տիկանց պէ մարտաւանդով, եւ, աննէն աւելի,
Հայկական Նշանակներու հնարամարտ, որով, ապրին
քաղաքանիստաղէս ինչո՞ւմ ջերմին մէջ, կենդանութեան
նպի շերտնէն անոր: — Ս. Մեղրոց Ս. Սահակէն վեց
տարի միայն աւելի ապրեցաւ, որոն ընթացին միայ-
նակ ստանձնեց աննախե մտացած ապրին, անբողջական
վարձութիւնը: Սետու Վարձապարտին մէջ, 438 թուի
Մեհեկան տեսչ Յին (Հարթ Փետր. 17ին), եւ Վահան
Ամաստանի հարապարտ իշխանը, Հմայեակ Մամի-
կոնեանի եւ այլից վրաստան աշակերտներու հետ, սա-
րաւ անոր մարմինը Օշականի իր սահմանկան կալուածը,
եւ մեծ հանդիսով Քաղաքի գոյն, բանի մը տարիներ
վերջ փոստար ստանար կոնդեց անոր շիրմին վրայ:

† Կիր. Ե. Կիրակե գկնի Ս. Խաչին: Ես
10.1-11: Գղ 2.1-10: Մր 12.35-44:

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԱԻԵՏԱՐԱՆԵՆ
ԸՍՏ ՄԱՐԿՈՍԻ

(12. 35-44)

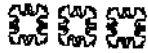
35 Յիսուս տաճարին մէջ ուսուցանելու ընթացքին
հարցուց ժողովուրդին. «Օրէնքի ուսուցիչները ի՞նչ-
պէս կրնան ըսել թէ Քրիստոս, խոստացուած Փրկիչը,
36 Դաւիթի սերունդէն է, երբ Դաւիթ ինք Սուրբ Հոգիով
ներշնչուած կ'ըսէ.

«Տէրը ըսաւ իմ Տիրոջս.—
աչ կողմս նստէ,
մինչեւ թշնամիներդ ոտներուդ տակ դնեմ
որպէս պատուանդան»:

37 «Ի՞նչ Դաւիթ զայն Տէր կը կոչէ, ինչպէ՞ս ուրեմն
Քրիստոս անոր որդին է»:

38 Ժողովուրդը հաճոյքով մտիկ կ'ընէր Յի
սուսի ուսուցումները շարունակելով կ'ըսէր. «
Եղէք օրէնքի ուսուցիչներէն որոնք կը սերեն իս
զգեասներով չըջիլ, հրատարակներու վրայ մալ
39 յարգալիք բարեւներ ընդունիլ, ժողովարաններ
առաջին աթոռները պրակել եւ ընթրիքներու ը
40 քին՝ պատուոյ տեղերը: Մէկ կողմէ այրիներու
ները անոնց ձեռքէն կը յափշտակեն, խակ միւս
կեղծուարութեամբ իրենց աղօթքը կ'երկարեն
համար աւելի խիստ դատաւարութիւն պիտի
նին»:

41 Յիսուս կեցած էր տաճարի դանձանակին
կը դիտէր ժողովուրդը, որ գրամ կը նետէր դան
կին մէջ: Ետտ մը հարուստներ մեծ գումարներ
42 ցին: Ազգաստ այրի մըն ալ եկաւ եւ նետեց երկ
43 մայ, որ հինգ գահեկան կ'ընէ: Յիսուս մօտը կաւ
աշակերանները եւ ըսաւ անոնց. «Կատա՛հ գիտց
այս թշուառ այրին բարեկէն շատ գրամ նետա
44 դանձանակին մէջ, որովհետեւ միւսները իրեն
յորդ գումարներէն նետեցին, մինչ ան՝ հակառա
ւոր ըլլալուն՝ ինչ որ ունէր նետեց, իր ամբող
ջութեամբ»:

Սգրակացութիւն:
Յոյցի համար եւ փառամտութեան
շարժառիթով սպարմութիւն սալ եւ կամ բա-
րեզորմութիւն ընել Աստուծոյ հաճելի չէ:
Ողորմութիւնը այն տանն ընդունելի է եւ Աս-
տուածակամայ՝ երբ սրտաբուր եւ սուանց նկա-
տումի կատարուած է:

MARK

35 And as Jesus taught in the tem-
ple, he said, "How can the scribes say
that the Christ is the son of David?
36 David himself, inspired by the Holy
Spirit, declared,

"The Lord said to my Lord,
Sit at my right hand,
till I put thy enemies under thy feet."

37 David himself calls him Lord; so
how is he his son? And the great
throng heard him gladly.

38 And in his teaching he said, "Be-
ware of the scribes, who like to go
about in long robes, and to have sal-
utations in the market places and the
best seats in the synagogues and the
places of honor at feasts, who devour
widows' houses and for a pretense
make long prayers. They will receive
the greater condemnation."

41 And he sat down opposite the
treasury, and watched the multitude
putting money into the treasury. Many
rich people put in large sums. 42 And
a poor widow came, and put in two cop-
per coins, which make a penny. 43 And
he called his disciples to him, and said
to them, "Truly, I say to you, this poor
widow has put in more than all those
who are contributing to the treasury.
44 For they all contributed out of their
abundance; but she out of her poverty
has put in everything she had, her
whole living."

17 — MARK 12:35-44

Երեքշաբթի առաւել Յիսուսի վարած պայքարը, պաշտպանողական էր, եթէ ներհալ է պայքարներու յատուկ այդ բնույթը գործածել: Հակառակորդներն էին որ խնդիրներով եւ հարցումներով Յիսուսի վրայ կը քաղէին, եւ Յիսուս պատասխաններով եւ լուծումներով հակառակաթիւնները կը ցրուէր: Երբոր հակառակորդներ կը լռեն ու տեղի կու տան, Յիսուս ինքը կը սկսի անոնք նեղը դնել, եւ պայքարը յարձակողականի կը փոխէ, պայքարներու յատուկ բնույթը գործածելու համար: Վերջին երեքշաբթիին մնացած մասին մէջ աւետարանիչներուն յառաջ բերածները այդ ոճը ունին, որովհետեւ կամ Յիսուսէ առաջարկուած խնդիրներ են եւ կամ Յիսուսէ խօսուած յանդիմանութիւններ են:

Յիսուսին առաջին խօսքը Ս . Գիրքէն զտղտած խնդիր մըն է, ինչպէս էին Փարիսեցիներուն եւ Մաքուկեցիներուն իրեն առաջարկած խնդիրներն ալ: Խնդիրը կը գտնուայ Մաքմուէ առնուած առեւի մը իմաստին վրայ, որ է . Ասաց Տէր ցաւեր իմ՝ Աիստ ընդ ազմէ իմմէ, միկնու եղից զքժնամիս ևս պատուանգամ ուղից քոց (Մաղմ . ձԹ . 1): Արդ Յիսուսի ընդգիմարտաները կ'ընդունէին թէ այդ սաղմոսը մեխական է, եւ թէ նա, որուն կը խօստացուի Աստուծմէ իւր աջակողմի աթուր եւ միանգամայն կ'աղահալուի անոր իւր թշնամիներուն վրայ սանկլիք յայթանակը, նոյնինքն Մեսիանն է: Տէր՝ որ կը խօսի, Աստուծ է, եւ Տէր իմ՝ որուն կը խօստացուին մեծութիւնները, Մեսիանն է: Թէպէտ ընդունուած է թէ բարբ 150 սաղմոսներուն ալ հեղինակը միտակ Դաւիթն է, եւ թէ, մանաւանդ վերջին մասին մէջ, Դաւիթի ոճով որբիներէ դրուած սաղմոսներ ալ կան, սակայն ուրի ձԹ . սաղմոսին Դաւիթին վնեղը ընդհանուր կերպով ընդունուած էր, եւ Յիսուսի ընդգիմարտաներուն համար ալ երկբայելու կէտ չէր, որով Յիսուս փոստահօրէն կը կողմէր իւր հարցումը . «Դուք . կ'ըսէք, ընդունած էք թէ Մեսիանն Դաւիթին որբին պիտի ըլլայ, եւ ամէնքնիկ ալ Որբի Դաւիթի անունը Մեսիա անունին հետ իբր նոյնանշան կը գործածէք»: — «Այո՛, այսպէս է, կ'ըսեն Փարիսեցիները»: — «Արդ, կ'ըսէ Յիսուս, Դաւիթ ինքն՝ Մեսիանն իրեն տէրը կ'անուանէ: Եթէ Մեսիանն Դաւիթին որբին է, ի՞նչպէս անոր տէրը կ'ընայ ըլլալ, եւ եթէ Դաւիթին տէրն է, ի՞նչպէս անոր որբին կ'ընայ ըլլալ: Ի՞նչպէս կը մեկնէք այդ կէտը, եւ ի՞նչ գաղտնար պէտք է կազմի Մեսիայի ինքնութեան վրայ»:

Յիսուսի նպատակն էր մեխակայութեան դաղափայրը ճշդելով, անոր աստուծորդութեան ստուգութիւնը յայտնել, որովհետեւ այն՝ որ ըստ մարմնայ Դաւիթին որբին պիտի ըլլար, ըստ հոգւոյ՝ Դաւիթին տէրն էր: Եւ որովհետեւ մեխակայութիւնն ալ համարձակ իրեն կը վերադրէր Յիսուս, անով հոսկրացած կ'ըլլար Փարիսեցիներուն թէ պարտապ աեղ կը հակառակին իրեն եւ վնքն մեղքներու կ'աշխատին, որովհետեւ եթէ իբր որբի Դաւիթի կ'ընայ մեխակայ, իբր տէր Դաւիթ կ'ընդունի կը մնայ, եթէ իբր որբի Դաւիթի յայթուած կ'ըրեի, իբր տէր Դաւիթ յայթական կը դառնայ:

Փարիսեցիներ եւ իրենց համախոհներ չկրցան այդ խնդիրին լուծումը տալ եւ ստիպուեցան լուռ մնալ: Բայց շենք կարծիք թէ իրօք ալ իմացած ըլլան հարցումին նպատակը եւ լուծումին հեռեւանքը: Յովհաննէսի միջընտրութեան մասին հարցումին ալ լուծ էին ու չէին պատասխանած, բայց ոչ թէ չիմանալով, այլ իմացածնին խոստովանելու չուզելով (§ 217): Այս անգամ ալ մենք նոյն կերպը կը սիրենք ընդունիլ, որովհետեւ իրենք, որ մեղադրուած Մաքմուսին մեխակայութեան համոզումը ունէին, այսչափ դիւրին բազալատութեան համար պէտք եղած դիտութիւնն ու մեկնիչութիւնն ալ ունէին, եւ անհնար էր որ եղբակայութեան ուր երթալը չիմանային: Բայց շատ հնարուոր էր եւ նախընթացով ալ հաստատուած էր, իմացածնին խոստովանելի փոխուտի ճամբան: Երբոր Փարիսեցիներ ամօթադարտ կերպով լուսութեան կը բանադատուէին, Յիսուսի համակիր բազմութիւնը եւ գլխաւորապէս Գալիլայի եւ Պերէայի աւետարաններու ամբար, կ'աբխանար ու կը խնդար, Յիսուսին փոստահօրէն եւ հակառակորդներուն ընկճուելը տեսնելով:

Յիսուս վերեւ յիշուած հարցումով Փարիսեցիներուն վրայ իւր ազդե-
ցութիւնը գործած էր, զինք սլափող ժողովուրդն ու զարմացման եւ համակե-
րութեան ցոյցերը կ'առատացնէր. ամենայն ինչ նպատաւոր էր Յիսուսի
վարդապետութեան, եւ հակառակորդներ վատ գաւաճանութենէ զատ ուրիշ
միջոց չունենալով՝ զայն կարգադրելու համար հեռացած էին: Վերջին օրն
էր, եւ վերջին ժամերն էին, զորս Յիսուս ժողովուրդին մէջ կ'անցընէր. պէտք
էր վերջնական կերպով մը Աւետարանին հակառակորդները խոյտառուելու եւ
Աւետարանի վարդապետութիւնը հաշակել: Այս է գոր Յիսուս կը սկսի խո-
սիլ, եւ ծանր ու ծանրածանր բացատրութիւններով իրեն հակառակորդնե-
րուն կեղծաւոր ընթացքը մէջտեղ դնել, որոնք զուտ օրինադրութեան եւ
կեղծեալ արդարութեան եւ պատրուակիով սրբութեան կերպարանով ճշը-
մարտութիւնը հարածել կը կարծէին:

«Գողթներ եւ Փարիսեցիներ, կ'ըսէ Յիսուս, մովսիսական օրէնքներու
պահպանութեան հսկող դերազոյն ժողովին մէջ մտած, ու Մովսէսին օրէնքը-
դրական իշխանութեանը ժառանգ եղած են, եւ անոր ոթոսը դրաւած են:
Օրէնքի վերջը ձեռու ընին, անոր պատարհրանները կը խօսին եւ Ատուածոյ
տուած օրէնքները կը կրկնեն: Ինչ որ օրէնքին մէջէն ձեռք կը դուրսնայ, մի՛
անարդէք, լսեցէք եւ գործադրեցէք, բայց չբլլայ թէ անոնց դարձերը եւ
անոնց ընթացքը ձեռք իր օրինակ սանէք ու հեռուիք, որովհետեւ ըրածնին
եւ գործածնին, ըսածնուն եւ խոսածնուն բոլորովին հակառակ են. լսելը
կ'ըսեն, բայց ընելը չեն ընել: Ամէնէն ծանր օրէնքներն ալ, սաանց կրեք
թեթեւցնել ու զերու, վրայէ վրայ կը դիպին, եւ ամենածանր ու դժուարակիր
հակեր կաղմէրու պէս իրար կը միացնեն ու կը բարդեն, եւ այդպէս ժողո-
վուրդին ուսին վրայ բեռնելէ չեն քաշուիր: Բայց իրենք այն ծանր հակերը
տանելու կամ շարժելու համար մտաբերին իսկ չեն մտակցներ, ուր կը մնայ
այն օրէնքներուն բռնին սակ մտնել: Եւ եթէ կրեք բարեպարծութիւններ ալ
կ'ընեն, անոնք ամէնքը կեղծիք ու կրեւոյթ են, իսկայէն բարեպարծութիւն
չեն, այլ միայն բարեպարծ երեւնալու եւ ժողովուրդէն գովեստ ընդունելու
ցոյցեր են: Օրէնքը աչքի առջեւ ունենալու եւ պահպանելու հրամանը (Մ.
ԺԳ. 9, 16 եւ Բ. Օր. 9. 8) բոլորովին նիւթական ձեւին վերածելով, կը
կարծեն թէ երբ օրէնքի տաւը զրոյսանալի վրայ գրուած ճակտին կամ
ձեւերին վրայ կը կոտորի, օրէնքը պահուած կ'ըլլայ. եւ աւելի օրինական
երեւնալու համար զրապանակները աւելի լայն եւ աւելի խոշոր կը շինեն:
Նոյնպէս աւելի տոտուածադաշտ եւ բարեպաշտ երեւնալու համար իրենց
պղտաններուն քղանցներն ու ծոպերը աւելի ընդարձակ եւ օրինական նի-
շերով զարդարուած կը շինեն (Թիւ. ԺԾ. 38), Իրենց մեծութեան եւ իշխա-
նութեան արգիւնքը, ոչ թէ ժողովուրդին օգտակար ըլլալն է, այլ ընթերիքի
ոկոյաններու առաջին տեղերը զբաւելլ, ժողովներու գումարումներու մէջ նա-
խաթու նստիլ, հրապարակներու եւ փողոցներու վրայ ամենուձ կողմէն յար-
գանաց բարեւներ ստանալ, ուրիշներէն ռաբբի, ռաբբի, այսինքն է վար-
դապետ, վարդապետ տխրոտով յիշուել ու կոչուել: Բայց միւս կողմէն ոչ
միայն ժողովուրդին օգուտ մը չեն ընել, այլ եւ իսկոճ որբեւայրիներու իրա-
ւունքները կ'ուտեն: Եթէ աղօթասէր կ'երեւնան, սոսկ երեւնալու համար է.
ասոր համար կա՛մ հրապարակային տեղեր կ'աղօթեն, եւ կամ կամովին ա-
ղօթքին կ'երկնցնեն, որպէս զի ժողովուրդը զիրենք օրինապահ եւ բարե-
պաշտ կարծէ, եւ իրենց գործած անիրաւութիւնները պարտկուին: Սակայն
Ատուած այս երեւոյթներով չի խաբուիր, զիտէ անոնց ամենուձ ներքինը,
եւ իրենց ներքին անիրաւութեանց համեմատ պիտի գատէ զանոնք, աստի-
ճան մըն ալ աւելի խիտ կերպով. որովհետեւ կամովին եւ շարժառութեամբ
բարեպաշտութեան նշանները կը գործածեն իրենց անիրաւութիւնները եւ
պղծութիւնները համարձակ գործելու համար:

Շք. Սրբոց Աւետարանչացն՝ Մատթեոսի, Մարկոսի, Դուկասու եւ Յովհաննու: Իմաստ 9.13--10.2: Եզ 1.3-11: Զք 6.1-8: Եփ 4.7-13: ՂԿ 6.13-19:

ՄԱՏԹԵՍԻ ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Մատթեոս Յիսուսի տասներկու առաքեալ-ներէն մին էր, քննիք Քաղիլոյ կալուածայում զազաքէն. ազգով կրօնս և օրդի Ալիֆեոսի (Մատթ. Թ. 9. Մատթ. Բ. 13): Կախապէս կը կոչուէր Ղեւի, որ հաւանականորոք իր հորայական սեռուն էր, բայց առաքելաներու շրջանակին մէջ Մատթէոս անունով ծանօթ էր: Արհեստով մաքաւար էր, սակայն իրեն համար հուսալուծութիւն չէր համարէր մաքաւար կոչուելը: Մարտաւարներու մէջ ալ չաւ մարդիկներ կային: Ծանարին մէջ ազօթող Մաքաւարը, հոն ուրիշ ազօթիլու եկամ ինքնահաւան Վարդսեղանիք յատ աւելի մեծ կոչի մը կը կրէր (Ղուկ. ԺԸ. 10-14): Ոչ թէ արհեստը մարդը՝ այլ մարդն է որ արհեստը կը բարձրանէ: Մատթէոս՝ իր կառավարական գիտակից պաշտօնէն, իր պաշտօնը բարձրացնում էր, և պատեաւ մը լուսնէր առկալու անկէ: Իրաւ է թէ Մաքաւարներ մեծ յարգանք չէին վայելէր Լրէից մէջ: Ասոր երկու պատճառ կար. նոյն՝ Մաքաւարները մտազօրութիւն գրամ կ'ուզէին, անոր համար մտազօրութիւն կրէնքէն կեանս կը փախէր. երկրորդ՝ այս գրամը Լուսնի կառավարութեան հարցին կը հաւաքէին: Լրեաներ սակայն կ'աւելին Լուսնի կառավարութիւնը և անոր դէմ ազդեանքական ուղի ունէին իրենց ներսիցին: Մաքաւարներու մէջ թէև ժողովուրդը բռնաբարդներ ու կեղեքողներ ալ չաւ էին կառու վարութեան հեղինակութեան կաթնած, բայց գիտակից ու բարի անհատներ ևս կային, և ահա Մատթէոս անունով մին էր:

ՄԱՐԿՈՍԻ ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Մարկոս՝ որ Յովհաննէս ուլ կը կոչուէր, քննիք Նրուսողէմացի է, զաւակ Մատթեոս անուն բարեպաշտ ու ազնուական օրինակ մը, սրուն տունը Երուսաղէմի մէջ առաքեալներու ազօթավայր (կեկզեցի) էր (Փորձք. ԺԲ. 12-17): Մայրը բարեկեցիկ էր, ծառաներ ու աղախներ ունէր (Փորձք. ԺԲ. 13): Այն վերնատունը՝ որ Յիսուս իր առաքելութեան հետ վերջին ընթրիքը ըրաւ, ամիկա հաւանական է իր մօրը: Մարկոսի այս տունն էր: Նոյնպէս կը կոչուէր թէ Պենտեկոստէի առթիւ առաքեալներուն ազօթիլու համար հաւաքումով վայրը նոյն վերնատունն էր: Ուրիշ խօսքով, այս է այն վերնատունը՝ որ առաջին քրիստոնէական եկեղեցին կրկնուեցաւ Լուսնուստի օրը, և կը կոչուէ Ալիֆեոսի մատուտ: Լուսնուստի է իր զարնը Պարտոսի ձեռամբ ելաւ, քանզի Պարտոս զինքը սրդի կը կոչէ (Ա. Պետ. Ե. 13): Ուք Յիսուսի առաքելութեան առաքեալներէն մին չէ, Բառնարասի ելորը զուակն է (Կող. Դ. 10), ինչպէս կը ինչ Պօղոս:

ՂՈՒԿԱՍԻ ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Ղուկաս Յիսուսի տասներկու առաքեալներէն չէր, հաւանական է եօթնատունն երկուքէն մին եղած ըլլայ: Ղուկաս՝ Ղուկիանոս բառին կրեատունն է, և այս անունը ցոյց կուտայ թէ ինքը Լրեոս մը ըլլայէ աւելի կեթանոսութենէ զարծի եկած մէկն է: Այս Ղուկաս կամ Ղուկիանոս անունները պէտք չէ շփոթել Ղուկիոսի հետ (Փորձք. ԺԲ. 1, Լուսմ. ԺԶ. 21) որ ընկն կրեանապի էր: Լին աւանդութիւնը Ղուկասը Անտիոքցի (Սիրիա) կը համարէ և արեւստով բժիշկ: Պօղոս զինքը Ալիֆեոսի Ղուկաս բժիշկը կը կոչէ (Կող. Դ. 14): Հաւանական է որ Պօղոս օրտուած ըլլայ իրմէ՝ հիւանդութեան պարագաներուն, և փոխադարձաբար Ղուկաս օրտուած իրմէ՝ կրօնական զատարարական տեսակէտէն: Կը կարծուի թէ Տիտոս իր ելուայրն էր (Բ. Կորն. Բ. 17, 23), և այս իսկ պատճառաւ Փորձք Առաքելոց զիջքին մէջ իրենք անոր անունը համեմատութեամբ Յայն Բեմզի՝ Ղուկասը Փիլիպիցի կը նկատէ (Փորձք. Ի. 5): Ուրիշներու տեսութեամբ, Պօղոսը՝ Տրովազա, իր երազին մէջ՝ Մակեդոնիա (Փիլիպի) հրաւիրողը Ղուկասն էր (Փորձք. ԺԶ. 10):

ՅՈՒՆԻՍԻ ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Յովհաննէս Յիսուսի տասներկու առաքեալներէն մին էր, Քաղիլոյ Ռիթայիցա քաղաքէն. հայրը Զերեպէտ, իսկ մայրը Մոզմէ կը կոչուէին: Զերեպէտ և իր զաւակները Զիմարութեամբ կը զբաղէին, և վարձակալներ աւելին իրենց հետ միասին ալիֆառող (Մարկ. Ա. 20): Արկիս ցոյց կու տայ թէ Յովհաննէս բարեկեցիկ ընտանիքի մը զուակն էր: Ինչպէս Պարտոս առաքելութեան մէջ աւանակն տարէն էր, միւս կողմէն Յովհաննէս՝ տարեքով կրտսերը, նախ Յովհաննէս Մկրտիչի աշակերտ էր, իսկ յետոյ Յիսուսի յարեցաւ: Ինչպէս որտեղ էր աշակերտ, ևնչ և հաւատարիմ: Այս պատճառաւ Յիսուս իր երեք մտերիմ աշակերտներէն մին համարած էր զինք, և այլ երեքին մէջ մասնաւորաբար Յիսուսի աւելի մեծ համակրանքը կը վայելէր: Ուայն վրայ էր Օրտոս իր հոգին կ'աւանդէր իր մօրը խնամքը այս սիրելի աշակերտին յանձնեց (Յովհ. ԺԲ. 25-27): Յիսուսի մահէն վերջ, Յովհաննէս Յայն Ելուստողէմ քաղաքին մէջ և զբաղեցաւ Աւետարանի քարտուլութեամբ, ու կը համարուէր եկեղեցիի երեք սրբաներէն մին (Փատ. Բ. 9): Երուսաղէմի կործանումէն ետքը Եփեսոս գաղթից և հոն անցաւ իր կեանքին Յաջած մասը, և ահա այդ միջոցին զինք իր Աւետարանն ու կրեք Քուզիլը: Այս աքորտեցաւ Յ. Տ. 95-ին Պապեոս կղզին, որ ի գիր առաւ իր Անայտուութիւնը զիջքը:

† Կիր. Զ. Կիւրակէ գկնի Ս. Խաչին: Եւ
20.2--21.6: Գ. 4.3-18: Ղ. 4.14-23:

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԱԻԵՏԱՐԱՆԵՆ
ԸՍՏ ՂՈՒԿԱՍԻ
(4.14-24)

LUKE

14 Յիսուս Գալիլիոս վերադարձաւ Սուրբ Հոգիին
զօրութեամբ, եւ ամբողջ գաւառին մէջ իր համբաւը
15 աւարածուեցաւ: Անոնց ժողովարաններուն մէջ կ'ու-
սուցանէր՝ արժանանալով բոլորին հիացումին եւ գո-
վասանքին:

18 Եկաւ Նազարէթ քաղաքը, ուր մեծցած էր, եւ իր
սովորութեան համաձայն Շաբաթ օրը ժողովարան
17 գնաց: Երբ սաքի կ'ուէ կարդալու. օրուան ընթերցու-
ածը, իրեն սուին Յսայի Մարգարէին գիրքը: Բացաւ
եւ գտաւ այն տեղը ուր կ'ըսէր.

18 "Տիրոջ Հոգին վրաս է.
որովհետեւ օծեց զիս
եւ պիկեց՝ ազատներուն փրկութեան աւետիս
տալու,

19 արտաքեկները մխիթարելու,
աւետելու՝ թէ
գերիները պիտի ազատագրուին,
կայրերուն աչիքը պիտի բացուին,
հարտահարուածները պիտի ազատին.
Եւ յայտարարելու թէ ահա հասած է ժամանակը
երբ Տէրը պիտի փրկէ իր ժողովուրդը":

20 Ապա գիրքը դոցեց, տաւա պաշտօնեային եւ նըս-
տաւ: Ժողովարանին մէջ գանուողներուն բոլորին աչ-
21 քերը իրեն սեւեռած էին, երբ ըսաւ. «Այս մարգարէու-
22 թիւնը որ դուք լսեցիք, ահա այսօր իրականացաւ»:
Ամէնքն ալ տպաստուած էին իրմէ, եւ հիանալով ա-
նոր շնորհայի խօսքերուն վրայ, կ'ըսէին. «Այս մարդը
23 Յովսէփի որդին չէ՞»: Յիսուս ըսաւ. «Անտարակոյս
ինձի պիտի ըսէք հետեւեալ տաածը. "Բժիշկ, դուն
քեզ բժշկէ": Եւ պիտի ըսէք. "Ինչ որ լսեցինք թէ դոր-
24 ձեր ես կախաձուլումի մէջ, այստեղ՝ թու քաղաքիդ
մէջ ալ կատարէ": Եւ աւելցուց. «Բայց դուք ալ դի-
տէք, որ մարգարէն իր ծննդավայրին մէջ յարգ չունի»:

14 And Jesus returned in the power
of the Spirit into Galilee, and a report
concerning him went out through all
the surrounding country. 15 And he

taught in their synagogues, being
glorified by all.

16 And he came to Nazareth, where
he had been brought up; and he went
to the synagogue, as his custom was,
on the sabbath day. 17 And he stood up to
read; 18 and there was given to him
the book of the prophet I-sai'ah. He
opened the book and found the place
where it was written,

19 "The Spirit of the Lord is upon me,
because he has anointed me to
preach good news to the poor.

He has sent me to proclaim release
to the captives

and recovering of sight to the blind,
to set at liberty those who are op-
pressed,

20 to proclaim the acceptable year of
the Lord."

21 And he closed the book, and gave it
back to the attendant, and sat down;
and the eyes of all in the synagogue
were fixed on him. 22 And he began to
say to them, "Today this scripture has
been fulfilled in your hearing." 23 And
all spoke well of him, and wondered
at the gracious words which proceeded
out of his mouth; and they said, "Is not
this Joseph's son?" 24 And he said to
them, "Doubtless you will quote to me
this proverb, 'Physician, heal your-
self; what we have heard you did at
Ca-per'na-um, do here also in your
own country.'" 25 And he said, "Truly,
I say to you, no prophet is acceptable
in his own country. 26 But in truth, I

Մարտի Երեւանի Գրչի. Գաւառի մէջ
որ կ'ըսէր. «Տիրոջ Հոգին վրաս է. որովհետեւ
օծեց զիս՝ ազատներուն փրկութեան աւետիս
տալու»:

Յիսուս Գալիլէոյ սրտայտնեբուն մէջ զոնց ըրած էր իր բնակավայր քաղաքը՝ Նազարէթը, որուն բնակիչներուն վրայ վստահութիւն չունէր, որովհետեւ Յիսուսի մանկութիւնը եւ երիտասարդութիւնը, անչափ կեանքը եւ սովորական կենցաղը տեսած լինելով, իրեն նկատմամբ մեծ դաղափար չէին կազմած եւ չէին ընդունիր՝ որ հրահ Յովսէփին սրբին կրնայ Մեսիա ըլլալ: Այսուհանդերձ սէտք էր անդամ մըն ալ անոնց հանդիպիլ, որ իրենց թերահաւատութեան պատճառանք չունենան. սէտք էր անոնց ալ Աւետարանի վարդապետութիւնը խօսած ըլլալ: Կրնար յուսացուիլ, թէ Հրէաստանի եւ Գալիլէոյ մէջ Յիսուսի դասած յաջողութիւնը, սէտք էր Նազարէթցիներու վրայ ազդեցութիւն դործած ըլլար: Այդ նպատակով Յիսուս Նազարէթ կու գայ Հասկմայ 781 եւ մեր 28 եւ իր կենաց 32 թուականին սկիզբէն ամիսի մը

չափ ետքը: Ո՛ր օր հոն հասած լինելը չէ յիշուած, բայց առաջին շաբաթ օրուան առտուն ըստ սովորութեան ժողովարան կ'երթայ, որ 28 տարւոյն Յունուար 31 կամ Փետրուար 7 կրնայ ըլլալ: Այդչափ փառաւորուած եւ հռչակ հունած Յիսուսի ի՛նչ արժէքը իմանարու կերպով մը, Նազարէթցիք զինքը Ս. Գիրք մեկնելու կը հրաւիրեն եւ հատորը առջեւը կը գնեն: Սովորութիւն էր Ս. Գիրքը փարգաւ կարգաւ ու մեկնել, իւրաքանչիւր շաբաթ հասուած մը առնելով, բայց Յիսուս առտոնց այդ կարգին նայելու, որեւէ մէկ տեղ մը բացաւ եւ դիմացը ելաւ Եռայիի սա կտորը. Հագի Տեառն ի վերայ իմ. վասն արոյ եւ օծ իոկ զիս, աւետարանել աղքատաց առաքեաց զիս, բժշկել գրեկեալս սրտիւք, քարոզել գերեաց զքողաւթիւն, եւ կուրաց տեսանիլ, արձակել զվիրաւորս ի քողաւթիւն, քարազիլ գտարեկան Տեառն ընդունիլի (Նս. ԿԱ. 1, 2): Աւետարանին մէջ այդ կտորը յառաջ բերուած է Եօթանասնից թարգմանութեան համեմատ, ինչպէս է մեր Աստուածաշունչն ալ. իսկ երբայական օրինակը, ուսկից թարգմանուած է լատինականը, ունի ոչոպէս. Հագի Տեառն ի վերայ իմ, զի օծ զիս Տէր, աւետիկ կեզոց առաքեաց զիս, զի բժշկեցից գրեկեալս սրտիւ, եւ քարազեցից գերեաց զքողաւթիւն, եւ փակելոց զքարոզմն, եւ քարազեցից գամն հաշտաւթեան: Իմաստները ըստ չին տարբերի եւ մեր դիտողութիւնը անո՛նց համար է, որոնք երբայական օրինակին կառչած՝ Եօթանասնից թարգմանութիւնը կ'անարդեն, առտոնց յիշելու որ Աւետարանն ալ Եօթանասնից թարգմանութեան կը հետեւի:

Եռայիի այդ հատուածը մեծապէս մարդարէութեանց պիտաւորներէն է, եւ այսպէս ալ ընդունուած էր հրէական օրենսդէտներէն եւ ժողովուրդէն, եւ հետեւարար մեծ եղաւ ժողովարանի ունկնդիրներուն հետաքրքրութիւնը, թէ Յիսուս ի՛նչ բնցատրութիւն պիտի առայ: Ընթերցումը աւարտեցին, զիրքը փակելէն եւ տեղը դնելու համար պաշտօնէին յանձնեցին ետքը, ամէնուն աչքերը լոկն կերպով Յիսուսի վրայ սեւեռած կը մնային: Յիսուս հատուածին մեծապէսութիւնը յայտնելէ յետոյ, անոր կատարումն ալ իր վրայ յրացած ըլլալը աւելցուց. «Ինչ որ, ըստ, Եռայի կանուխէն դաւչակած էր, ահա այսօր դուք մեր ակամջով անոր կատարուիլը կը լսէք», եւ շարունակելով, Երկնից Արքայութեան վարդապետութիւնը բացատրեց այնպիսի բարձր եւ շնորհալի կերպով մը, որ ամէնքը ամիրեբրան կզամ իրարու կը փոխառային. «Հիւս Յովսէփի որդին, մեր գիտցած Յիսուսը չէ՞ արդեօք, հապա ս'ըրտեղէն ս'ուր այդչափ իմաստութիւն եւ այդչափ շնորհք ստացաւ»: Նազարէթցիներուն դարձապէս ամուլ եւ սնայտուղ դարձացում մըն էր, որ անոնց սիրտին մէջ հուսառք չէր յարուցաներ եւ չէին ուզեր ընդունիլ՝ թէ իրենց քաղաքացիին Յիսուսը իրաւքնէ Մեսիան ըլլայ:

Վարդապետութեան ճաշակը առնելէն ետքը, կ'ուզէին որ ինքզինքը ցուցնելու համար հրաշքներ ալ ընէ. լուծ էին որ Կաթառնառմի, Կանայի, եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ հրաշքներ ըրած էր. «Հաս ալ ըրէ՛, կ'ըսէին, որ մենք ալ տեսնենք»: Մակայի հաւատքով բժշկութիւն հայցողներ չէին որ այս կ'ըսէին, այլ պարզապէս տեսարանի խաղեր տեսնել ուղղուէր, հետեւապէս շուրից դահայնել անոնց թերահաւատ հետաքրքրութիւնը: «Ինծի պիտի կրկնէք, ըստ, սովորական առակը. Բժիշկ: Բժշիւ՛ գտնմն քս. ուրիշ տե-

զերու համար բժշկութիւններ ըրեր ես, քու քաղաքիդ համար ալ ըրէ: Մա-
կայն ես ալ միւս առակը պիտի յիշեցնեմ. Չէ՛ մարգարէ ընդունիլի ի Բաղաբի
իւրաւ. մարդ իրեններուն առջև կորեւորութիւն չ'ունենար: Ասանկ ալ եղած
է ի սկզբանէ անտի, մարդարէններէն ալ օտարներ օգտուած են եւ իրենցներ
անմասն մնացած են: Երբոր Եղիայի ատեն երեքուկէս տարի երաշտութիւն
եղաւ եւ ընդհանուր սով տիրեց, Իսրայէլացւոց տուներէն ոչ մէկը բախտա-
ւորուեցաւ Եղիայի ներկայութեամբ, այլ միայն Սարեփթա ընակող սիւննացի
կինը: Եղիայէի ատենն ալ բորոտութիւնը ընդարձակ վարակած էր Իսրայէլա-
ցիները, եւ անոնցմէ ոչ մէկը սրբուեցաւ Եղիայէի հրաշքովը, բայց եթէ ասորի
Նէէմանը» (Գ. Թագ. Ի. 8-16, եւ Կ. Թագ. Ե. 9-14):

Յիսուսի ասած բացատրութիւնը Նապարէթցոց ահանջին իբր արհա-
մարհանք հնչեց, սրտիհեռու. Յիսուս զիրենք հրաշք ընդունելու անարժան եւ
մինչեւ իսկ հեթանոս անձերէ աւելի օտարին կը սեպէր: Ինքզինքնին պար-
զապէս նախատուած զգացին. առջի զարմացումնին, որ սրտաբախ ալ չէր,
բարկութեան փոխուեցաւ եւ իրենց քաղաքացիին վրայ իշխանութիւն ունենա-
լու միտքով եւ անոր ըրած անարդանքին վրէժը հանելու համար, Յիսուսի
վրայ յարձակեցան, բռնեցին, ժողովարանէն դուրս հանեցին եւ փոխանակ
բարկածելու, ինչ որ Հրէից ասիսրական ժողովրդային սրտոտոյն վերադն էր,
ամբոխով ու ազմուկով Յիսուսը հանեցին մինչեւ լերան զաղաթը, որուն
ստորտը շինուած էր Նապարէթ քաղաքը, որպէս զի անոր զաղաթը գտնուող
դոհապէտ ժայռէն վար դուրսն եւ սպաննէն:

Յիսուս թողուց ու ներսից՝ որ պահ մը իրենց բարկութեան դայրոյթը
յայեցնեն, ուստի ո՛չ ժողովարանին մէջ եւ ոչ լեռն ի վեր անոնց ըրածը
յարգելից եւ զինքը չարաչտոյանեց. իսկ չար խորհուրդը չթողուց որ դոր-
ծապրուի: Հազիւ թէ սկսած էր քարոզութեան, իր տնօրինական գործունէու-
թեան շրջանը պէտք էր աւարտել. կամ ինչպէս Աւետարանի լեզուով կը բա-
ցատրուի, տակաւին չէր հասած իր կամուրջ մահուան ժամանակը, անոր
համար երբոր Նապարէթի լերան զաղաթը հասան եւ կարծեցին որ Յիսուսը
դահապէտ ընկելով պիտի սպաննեն, ան ընդհակառակն անոնց ձեռքէն ազատե-
ցաւ եւ անոնց աչքէն աներեւոյթ եղաւ, մէջերնէն անցաւ ու չտեսան, եւ
Նապարէթ չչարձաւ, այլ թողուց այն քաղաքը եւ կախառնուածի ճամբան
բռնեց ու հեռացաւ:

Այդ եղելութիւնը ամբողջաբար մեզի պատմողն է Ղուկաս, սակայն
Յովհաննէս աւետարանիչն ալ միջանկեալ քանի մը խօսքերով կ'ակնարկէ նոյն
դիպումին: Ըստ սրում Յովհաննէս ալ յառաջ կը բերէ Մարգարէ յիւրում
գաւառի պատիւ ոչ ունի առածը, որուն իմաստը չէր արդարանար՝ եթէ Նա-
պարէթի դիպումին չսկիարկէր, ինչու որ նախընթաց խօսքին մէջ ըսուած
էր, թէ Յարժամ եկն նա ի Գալիլիա, ընկալան զՅո Գալիլիացիքն. Գալիլիացոց
ընդունելութիւնը եւ իր դաւառին մէջ անընդունելութիւնը իրարու չէին կա-
պեր, եթէ չլիտնայինք որ ոչ թէ Գալիլիացւոց ընդունելուն, այլ Նապարէթցոց
չընդունելուն կ'ուզէ տկնարկել աւետարանիչը:

Յիսուսի տաղին անդամ Գալիլիա դալը չէ այս, որովհետեւ յիշեցինք արդէն Կանայի հարսնիքը (§ 31) եւ Կախառնայում հանդիպելը (§ 32), սակայն այն անգամ Յիսուս ընդհանուր քարոզութիւններու չսկսու եւ պտոյտներ չըբաւ, լոկ իր սնած ու սուրած զաւառին այցելութիւն մըն էր ըլլածը: Իսկ վարդապետութեանց քարոզութիւնը Յորդանանու կողմերը սկսու, միւրտութիւն հաստատեց, հետեւորդներ կազմեց եւ անկէ ետքը իր տնօրինական աստքելութիւնը Գալիլիոյ վրայ ալ տարածեց: Եթէ այդպէս օրէն է բացատրել, այն անգամ անդաշտոն այցելութիւն մըն էր ըլլածը, այս անգամ պաշտօնական դարուստ մըն է՝ Գալիլիացիները Աւետարանի վարդապետութեան հրաւիրելու: Յիսուս խնդութեամբ եւ փառաւորութեամբ ընդունուեցաւ: Յիսուսի համբաւը արդէն կազմուած էր. Երուսաղէմի մէջ մեծ անուն մը թաղած էր. Յորդանանու կողմերը նշանաւոր դործունէութիւն ունեցած էր. Սամարիոյ մէջ ալ անակնկալ յաջողութիւն դասած էր: Յիսուս Գալիլիացի էր, Գալիլիացիները Յիսուսով փառաւորուելու եւ Յիսուսով պարծենալու իրաւունք կը սկսէին, հարկաւ կը սպասէին ալ՝ որ Երուսաղէմի մէջ հրաշքներ դարձնէ եւ Յորդանանու կողմերը իր աղբեցութիւնը յայտնելէ ետքը, աւելի նշանաւոր դործեր սկսի կատարէ Գալիլիոյ մէջ: Ըստ այսմ Յիսուսի Գալիլիա հասնելը հանրային եւ հաշակաւոր եղելութեան մը կերպարանքը ստացաւ:

Ինչե՛ր ըբաւ Յիսուս այդ միջոցին, ո՛ր տեղեր պատեցաւ, ո՛ր քաղաքներ քարոզեց, ի՞նչ հրաշքներ դարձեց, մի առ մի պատմուած չեն: Աւետարանիչներ ընդհանուր բացատրութիւններով կը դժհանան: Բոլոր Գալիլիոյ մէջ համբաւը տարածուեցաւ, ժողովարանէ ժողովարան պաշտեցաւ, ամէն տեղ իր վարդապետութիւնները քարոզեց եւ ամէնէն ալ փառաւորուեցաւ. բան մը, որ առանց հրաշքներու չէր ըլլար, քանի որ հրաշքներն էին միայն, որ այդ ժողովուրդին աչքին առջեւ նշանակութիւն կը ստանային եւ պատուոյ կ'արժանացնէին: Աւետարաններու մէջ որոշ վերջով պատմուած հրաշալի բժշկութիւնները հազիւ թէ քսանի կը հասնին, մինչ միս կողմէն ստէյ կը կրկնուի, բազրի կիւսմիտները յիշեց բացատրութիւնը, որ հարիւրաւոր եւ հազարաւոր հրաշքներու կատարումը կը պարունակէ եւ որ յսկանէ յանուանէ չեն պատմուի: Իբրք ալ կը տեսնենք՝ որ միջեւ իսկ հեռաւոր կողմերէ ախաւորներ կը վազեն եւ բժշկուած կը դասնան: Յիսուսի դուրին ալ հազարաւոր անձերու ի միասին հաւաքուած լինելը յիշուած է (Մատթ. ԺԴ. 21, ԺՆ. 38), որոնք լոկ բժշկութեան պատճառով Յիսուսի շուրջը խոնուած էին եւ ամէնքն ալ իրենց փախաղին հասած կը դասնային: Եթէ այդչափ բազմութիւ հրաշքներու մէջէն միայն քսանի շափ յսկանէ յանուանէ պատմուած են, պատճառը սերիչ բան չի կրնար ըլլալ, բայց եթէ նոյն հրաշքներով օգտուող անձերուն՝ առաջ կամ ետքէն նշանաւոր դեր մը ունեցած ըլլալը:

Պատած տեղերուն նկատմամբ ալ որոշակի յիշատակութիւններ կը պակսին այս տեղ, բայց քանի որ Գալիլիոյ ժողովարանները կը յիշուին, բոլոր զլխաւոր քաղաքները սէտք է խմացուին, զոր օրինակ Կախառնայում, Քորազին, Բեթսայիգա, Տիբերիոս, Մսղապա, Կանա եւ առհասարակ Գալիլիոյ բոլոր կեդրոնական մասը, քաղաքներով եւ դիւղերով մէկտեղ, որովհետեւ Յիսուս միայն զլխաւոր քաղաքները չէր քարոզեր, այլ գիւղեր եւ արարկներ ալ կը մտնէր, կը խօսէր եւ կը բժշկէր (Մարկ. Զ. 56):

Շք. Արրոց երկոտասան վարդապետացն՝
Ռեթեոսի Աթեմացւոյն, Դիոնիսիոսի
Արիապագացւոյն, Սեդրեսարոսի Հոռմա-
յեցւոյն, Աթանասի Աղեփանդրացւոյն,
Կիրղի Երուսաղեմացւոյն, Եփրեմի
Ասորւոյն, Բարսղի Կեսարացւոյն, Գրի-
գորի Նիւսացւոյն, Գրիգորի Աստուածա-
բանին, Եպիփանու Կիպրացւոյն, Յով-
հաննու Ոսկեքերանին եւ Կիրղի Աղեփ-
ասանդրացւոյն: Առ 11.2-11: Եւ 61.3-7:
Եբր 13.7-9: ՅԿ 16.33--17.8:

ՅՈՎՀԱՆ ՈՍԿԵՔԵՐԱՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏ

Պատրիարք Կ. Պոլսոյ, Հայր եւ վարդապետ Եկե-
ղեցւոյ. ծնած 347ին, Անտիոքի մէջ. մեռած՝ 14 Սեպտեմբերի
407ին: Կանուխէն կրթուած արտաքին դիտութեանց
մէջ եւս, ճարտարախօսութեան դասատու ունենալով
Լիբանոսի նման հռետոր մը: Անտիոքի եպիսկոպոսը,
Ս. Մելիտոս, զոյն դասախարակեց, մկրտեց եւ ընթեր-
ցող ըլլաւ: Յովհաննէս յետոյ նոյն քաղաքին մօտակայ
լեռները քաշուեցաւ, եւ վաղեմի մենախիտոցի մը ուղ-
ղութեան տակ Սուրբ Գրիգ օւսումնասիրեց, եւ ազօթքի
ու ինքնաշարժութեան անձնատուր եղաւ: Յետոյ
թաքնեցաւ քարայրի մը մէջ, ուր մնաց երկու տարի,
որմէ վերջ իր աւուղութիւնը հարկադրեց զինքը դառ-
նալ Անտիոք: Մելիտոս սարկաւադ. ձեռնադրեց, իսկ
Փլաքիանոս, անոր յաջորդը, քահանայութեան կոչեց
զայն, եւ քարոզչութիւն ալ տուաւ անոր. պաշտօն՝ զոր
այդ միջոցին միայն եպիսկոպոսները կրնային ունենալ:
398ին, հալառակ իր կամքին, յաջորդեց Կ. Պոլսոյ
Նեկետարիոս պատրիարքին, եւ այդ ատենէն իր անձին
վրայ փայլեցուց բարի եւ ընտիր հովուապետի մը ա-
ռաքինութիւնները: Բարեկարգեց կղերը, աղքատաց
խնամքը կանոնաւորեց, հիւանդանոցներ կառուցանել
տուաւ, եւ այնքան ուժգնօրէն ծառայաւ մեծամեծնե-
րուն ապահովեան, ամբարտաւանութեան եւ ցոփ կեն-
ցաղին դէմ, որ, 403ին, դահլնկէց եղաւ Կաղնկաց Ժո-
ղովէն, եւ Բիւթանիա աքսորուեցաւ: Բայց իր մեկնու-

մին զիշերը նայնիակ, Կ. Պոլսոյ մէջ այնպիսի ահաւոր
երկրաշարժ մը պատահեցաւ. որ, կայսրուհին, զարհու-
րած, իր ամուսինէն արտօնութիւն ստացաւ: Սուրբը ետ
կանչել տալու: Բայց այս անգամ ա'լ անելի խիտ կեր-
պով քարոզեց արքունիքին զեղխութեանց դէմ. ուստի,
Արիտէրոսի եւ Եւդոքսիայի որոշումով, վերտօնն դա-
հադուրկ եղաւ եւ աքսորուեցաւ նախ Հայաստան, Կո-
կիտան, յետոյ Կոմանա, ուր, Ս. Բառիլիսիոսի վկայա-
բանին մօտ վախճանեցաւ, վերջին անգամ Ս. Թորհօւր-
ը մատակարարելէ յետոյ: Իր մարմինը Կ. Պոլիս փո-
խադրուեցաւ 484ին, իր աշակերտին՝ Պրոկղի պատ-
րիարքութեան օրոյ: Իր գրականութիւնը, որուն մէջ
կայ Պատարուք մը, Ս. Գրոց մեկնութիւններ, Քահա-
նայութեան վրոյ ճառ մը, եւ բարձրախ. քարոզներ,
որոնց մեծ մասը հայերէնի թարգմանուած է Ե. դարու
ընտրելապոյն զրաբարով, Եկեղեցւոյ Հայրերուն ամե-
նէն մեծարժէք գործերը կը ներկայացնէ:

† Կիր. Է. Կիրակի գկնի Ս. Խաչիմ: Գիւտ
Խաչի: Իմատ 14.1-8: Ես 33.22--34.1: Ա.
Կր 1.18-24: Մտ 24.27-36:

MATTHEW

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԱՒԵՏԱՐԱՆԷՆ
ԸՍՏ ՄԱՏԹԷՈՍԻ
(24.27-36)

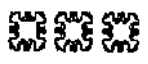
²⁷For as the lightning comes from the east and shines as far as the west, so will be the coming of the Son of man. ²⁸Wherever the body is, there the eagles' will be gathered together.

²⁹Immediately after the tribulation of those days the sun will be darkened, and the moon will not give its light, and the stars will fall from heaven, and the powers of the heavens will be shaken; ³⁰then will appear the sign of the Son of man in heaven, and then all the tribes of the earth will mourn, and they will see the Son of man coming on the clouds of heaven with power and great glory; ³¹and he will send out his angels with a loud trumpet call, and they will gather his elect from the four winds, from one end of heaven to the other.

³²From the fig tree learn its lesson: as soon as its branch becomes tender and puts forth its leaves, you know that summer is near. ³³So also, when you see all these things, you know that he is near, at the very gates. ³⁴Truly, I say to you, this generation will not pass away till all these things take place. ³⁵Heaven and earth will pass away, but my words will not pass away.

³⁶But of that day and hour no one knows, not even the angels of heaven, nor the Son, but the Father only.

- Մեր Տէրը Յիսուս Քրիստոս կ'ըսէ.
- 27 «Մարդու Որդին պիտի դայ կայծակի նման, որ երբ փայլաւակէ՝ կը լուսաւորէ ամբողջ երկնակամարը, արեւելքէն արեւմուտք: Արծիւները կը հաւաքուին հոն ուր դիակ կայ:
- 29 «Նեղութեան այդ օրերէն անմիջապէս ետք արեւը պիտի խաւարի եւ լուսինը այլեւս պիտի չփայլի. երկինքէն աստղերը պիտի իյնան եւ երկնային մարմինները պիտի տասանին: Ապա մարդու Որդին պիտի երեւի երկինքի մէջ, եւ աշխարհի բոլոր վտարանները պիտի սղարան, երբ տեսնեն մարդու որ կայ դայ երկինքի ամպերուն վրայ բազմած՝
- 31 թևամբ եւ մեծ փառքով: Երբ մեծածայն փողան իր հրեշտակները պիտի զբիւրէն, որպէսզի հիր ընտրեալները աշխարհի չորս կողմերէն, և մէկ ծայրէն մինչեւ միւսը, թողնին թող ձեզի ըլլայ: Երբ տեսնէք սր անսր ճիւղերը կը կահուտերեւ կ'արձակեն, դիտէք թէ ամառը մօտ է: պէս ալ, երբ բոլոր ըսածներս կտարաւին, թէ մարդու Որդին դարաստը մօտ է: Կտատ՝ որ այս սերունդը չանցած՝ աստիք բոլորը պիտա՛նին: Նայիտի եթէ երկինքն ու երկիրը ան, խօսքերս պիտի չանհետանան:
- 36 Սակայն ո՛չ սք դիտէ թէ ե՛րբ պիտի դայ կամ ժամը. ո՛չ երկինքի հրեշտակները, ո՛չ դին, բայց՝ միայն Հայրը»:

Աւետարանի ամբողջութեան մէջ ստէյ կը յիշատակուի Գալուստ Որդւոյ Մարդոյ բացատրութիւնը, որուն նշանակութիւնը պարզ կերպով խմայրնելու համար կրնանք բռնի Բրիտանոսի յայտնուիլը: Ամենուն յայտնի է որ Որդի Մարդոյ բացատրութիւնը դարձածուած է միշտ Յիսուսի անձը նշանակելու համար. իսկ Յիսուս ալ նոյնինքն խոտապեալ Բրիտանոսն է, որ է Միսիա կամ Օծեալ: Իսկ պարուտը գոնազան կերպերով խմայրուած է, երբեմն անձամբ եկաւորութիւն, երբեմն փառքով յայտնութիւն, երբեմն դործով ներկայութիւն, եւ այս ստէյն պարագաներուն ալ դարձ կամ յայտնուելու կերպն ու նշանակութիւնը արուած է: Ասկէ յառաջ եկած է որ Աւետարանի մեկնաբանները դանազան խմատներով կ'առնեն Գալուստ Որդւոյ Մարդոյ խօսքերը, նկատի առնելով պարտեան պարագաներուն եւ խօսքին ամբողջութեան պահանջը:

Որդւոյ Մարդոյ առաջին գալուստը տեղի ունեցաւ Յիսուսի ծննդեամբ ըստ արտաքնոյն, կամ Բանին մարդեղութեամբ ըստ ներքնոյն: Գալուստ մըն ալ եղաւ երրորդ Յիսուս յայտնուեցաւ աշխարհի երկնաւոր վիճակութիւններով, եւ հրատարակային կեանք մը սկսաւ վարդապետութեամբ եւ հրատարակութեամբ: Գալուստ մըն ալ կ'ընդունին ամէնքը անհակառակ, երբ Յիսուսի սկսած Աւետարանի դործը իւր վերջնական լլուսմը սաացաւ, երբ Հին Աւետար վերջնականապէս դարձեցաւ տաճարի կործանմամբ, քանի որ Հին Աւետար կեանքն ալ տաճարին հետ կապուած էր, եւ անկէ վաւր ինքն ալ իրեն կեանք չէր սեփականեր: Գալուստ կը կոչուի նաեւ նորա վերստին երեսնայն իւր համբարձուէն յետոյ, ինչպէս որ մամանակակիցները կը կարծէին,

նիւթապէս խմանալով անոր խոստումները, մինչ իսկական խմատը նախնութեամբ բացատրուածն էր, Աւետարանին եւ նոր Աւետարին վերջնական հաստատութիւնը: Աշխարհի վերջն ալ բարձր մարդկութեան դատաստանը կատարելու համար դարձեալ Որդւոյ Մարդոյ գալուստին կը սպասուի, ինչ որ աշխարհի կատարածին հետ կը նոյնանայ: Որովհետեւ աշխարհի կեանքը իւրաքանչիւր տնհատի համար իւր մահուան տակն կը վերջանայ, ինչպէս աշխարհի գալուստը հանրութեան համար, նոյնպէս կեանքի գալուստն ալ անհատի համար: Որդւոյ Մարդոյ գալուստ կը համարուի, եւ մահն ալ նոյն անունով կը յարկաւորուի:

Այն դանազան խմայրուածներէն առջի երկուքը, այսինքն մարդեղութիւնը եւ հոնրային կեանքը, այլեւս գաղափարական կամ խոտամոն նիւթ չէին կրնար բլլալ: Իսկ նորէն մարմնով երկրի երեւնալուն խմայրուածը՝ արդէն փարատուած նախադաշարում մըն է, եւ իւրաքանչիւր տնհատի մահուան խմայրուածն ալ փոխադրակիսն ոտոււմ մըն է, որով իբր մեր դիտողութեանց նիւթ կը մնան տաճարին կատարածը եւ աշխարհին կատարածը, եւ այդ երկուքին շարժը կը գտնային առաջիկայ հարցումներն ալ, ինչպէս իրեն տեղը պիտի տաինք (§ 240): Աւետարանի դանազան կատարներուն մէջ Որդւոյ Մարդոյ գալուստի յիշատակութեանց հանդիպած ատենին, այս կատարին թողայինք կատարեալ բացատրութիւնը (§ 114 եւ 182), թէպէտեւ այն տեղերն ալ փոքր ի շատէ ակնարկեցինք այդ տարրեր առումներուն:

Յիսուսի բերնէն մինչեւ հիմա յառաջ բերուած նշաններն ու յոնձնորարութիւնները նըստադէմի եւ տաճարի կործանման վրայ կը խօսէին յայտնապէս, եւ տակաւին նման ակնարկներ պիտի տեսնենք ասկէ ետքն ալ, միտին թէ սոյն հատուածին մէջ յառաջ բերուած ակնարկները աւելի ընդարձակ առումներ եւ տարրեր խմատներ ալ ունին, որովհետեւ Յիսուս պահ մը իւր խօսքերուն սովորական ոճը կը փոխէ, ոչ եւս տեղական եւ անձնական պարագաներ կը բացատրէ, այլ երկնային եւ վերապական կէտեր կը շոշափէ,

և հեռաւոր դատարանի մը խօսքը կ'ընէ : Յնդուոյ Մարդոյ գայուստը, կ'ընէ, պիտի կատարուի յանկարծակիան ևւ ահեղ կերպով, ինչպէս փայլակը, որ երկինքին վրայ կը փայլատակէ, ևւ աչք բանալ գոցելու ատեն արեւելքէն մինչև արեւմուտք կը քայլէ : Այդ գալուստը տեղի պիտի ունենայ արդէն պատմուած նեղութեան օրերէն վերջ, ևւ երկնային նշաններ պիտի ընկերանան անոր : Արեւը պիտի խաւարի, լուսինին ըստը պիտի դադրի, աստղերը երկինքէն վար պիտի թօթափին, բոլոր երկիր պիտի շարժուի ևւ պիտի ստատի : Այս երկնային ահեղ շփոթութեանց մէջէն, Որդւոյ Մարդոյ Նշանը, այսինքն իւր Յաշը, երկինքին վրայ յասաւոր ևւ փոտաւոր պիտի սեանէք : Բայր աշխարհ ահուզողի մատնուած պիտի սկսի լալ ու ողբալ, սո՛քն կողմէ ահեղ ձայներ ևւ սասկալի տաղնաղներ պիտի լսուին, աշխարհ արեւստեալ ծալի կերպարանը պիտի առնէ, մարդիկ սո՛քն տեսակ կասածի ու վախի պիտի մատնուին, զասն զի աշուրնին վեր վերցուցած տանն պիտի տեսնեն, որ երկինքին ամպերը կամայ-կամայ վար կ'իջնեն սթոռի ձեւով, ևւ այդ սթոռին վրայ նստած է Որդին Մարդոյ՝ փառաւոր կերպով ևւ զօրաւոր տեսքով, ևւ ոչ ևւս աղար ևւ անշուք կերպարանքով, ինչպէս որ այժմ կը տեսնէք : Նա յանկարծ իւր ամպեղէն սթոռին վրայէն պիտի կուչէ հրեշտակները, որ իւր սպասուորներն են, ևւ պիտի հրամայէ անոնց՝ որ աշխարհի շարս կողմը երթան, ևւ մեծամեծ փողերու ուղղարարութեամբ ձայն տան բոլոր ընտրեալներուն, ուր որ ալ ըլլան, աշխարհի մէջ ծայրէն մինչև միւս ծայրը, որպէս զի փութան Որդւոյ Մարդոյ հրաւերին համեմատ անոր մօտ ժողովուրդ :

Ահա այս հաստուածն է որ շատերուն կարծիքով չի կրնար յարմարիլ երուստղէմի կործանման կամ կատարածին, ևւ պէտք է պատշաճեցնել աշխարհի վերջին կատարածին : Գլխաւոր դիտելու կէտ մըն է, որ մինչ Երուսաղէմի կատարածին համար նախընթաց նշաններ ցուցուած ևւ զուգու-թիւններ յանձնարարուած են, այս հաստուածին մէջ սո՛քն բան իբր յանկարծակիան ևւ անակնկալ կը ցուցուի, ևւ պիտի լով զայն խմանալու տեղի չի թուրալ : Այդ առթին մէջ սոյն հաստուածը իբրև միջոնկալ պէտք է նկատել ևւ ըսել, թէ Յիսուս երուստղէմի կատարածէն առիթ քողելով, ևւ ստաքելոց երկրորդական հարցումն ալ նկատի առնելով, իւր խօսքին զարտուղի մաս մը աւելցուցած է, վերջին կատարածի պարագաները պատմելով :

Մտկայն Աւետարանի ուղղութենէն շեղած շենք բոլոր երբ ըսնէք, թէ այդ հաստուածն ալ երուստղէմի կործանման հետ կապ ունի, սչ տառական այլ փոխաբերական իմաստով : Մարդորէնի սո՛քն այդ ձեւը զործածած են երբ-որ աստուածային բարկութեան սաստկութիւնն ուղտ են յայտնել : Եսայի (ԺԳ. 9-10), Եղեկիէլ (ԼԲ. 7-8), ևւ Յովէլ (Գ. 14-15) միեւնոյն կերպով արեւի խաւարումը, լուսինին մթննալը ևւ աստղերուն իյնալը կը յիշեն, երբոր Սատուծոյ սաստիկ բարկութիւնը կ'ուղեն բացատրել, ինչպէս որ Յիսուս ալ այստեղ կ'ուղէր իմացնել : Մարդերուն կո՛ծը, տաղնաղն ու վախը շուտով կը բացատրուին՝ Երուստղէմի կործանմամբ ամենուն զգացած սաղնապով : Իսկ հրեշտակներուն ձեռքով ընտրեալներուն եղած հրաւերը հեթանոսաց կուչման արատաշարութիւնն է, զասն զի հրէական Հին Ուխտին պիտի յաջորդէր՝ Նոր Ուխտը, որ զխասարապէս հեթանոսներով կողմուեցաւ ևւ տարածուեցաւ ևւ հաստատուեցաւ :

Գլխաւոր արժանի է ևւս, որ այստեղ հրեշտակներու փողերը ոչ թէ բոլոր մարդկութիւնը դասաստանի կը հրաւիրեն, ինչպէս աւելի ստորեւ պիտի տեսնենք (Մատթ. ԻԾ. 31-32), այլ լոկ ընտրեալները կը հրաւիրեն Աւետարանի հետեւողութեան, ևւ Երկինց Արքայութեան Նոր Ուխտը կալմելու համար : Նոր պարագայ է միայն Որդւոյ Մարդոյ Նշանին, այսինքն է Յուշին երեւումը, բայց այս ալ փոխաբերաբար կ'անուի, ևւ խաչով կատարուած Յիսուսի փրկողործութեան ևւ փառաւորութեան նշանակութիւնն ունի յայտնուողս :

Ինչպէս առաջին անգամ յիշեցինք, բոլոր Արթիկեայ քարտին մէջ, եթէ մերձաւոր ևւ անմիջական իմաստով երուստղէմի կատարածը կը բացատրուի, հեռաւոր ևւ օրինակական իմաստով աշխարհի կատարածը կ'իմացուի, ևւ Որդւոյ Մարդոյ գալուստն ալ միեւնոյն մերձաւոր ևւ հեռաւոր առումներով երկու կատարածներն ալ կը ցուցնէ, կամ լաւ ևւս երկու սկիւտածներն ալ, այսինքն թէ՛ Նոր Ուխտին ևւ թէ՛ հանդերձեալ կեանքին սկզբնաւորութիւնները :

Յիսուսի խօսքերը նորէն բացայայտ կերպով Երուսաղէմի կոտորածին վրայ կը դառնան, աչնպէս որ իրաւունք կու տան բռնաւ թէ բարձր Զի-թենետց քարայր, երբեմն աստուկան եւ երբեմն աշխարհական բացատրութեամբ նոյն կատարածին համար խօսուած է: Յիսուս փափաք մը ունի իրեններուն համարել, թէ ինչ որ ինքն կը դուշակէ՝ անվրէպ պիտի կատարուի: Առակաւոր օրինակ մը կը բերէ թուպի ծառէն, որ դարունը սկսելուն կը սկսի սրթննալ, եւ ճիւղերուն վրայ կը սկսին զից-յից երեւնալ պտուղներուն եւ սերունդներուն առաջին ծիւղերը, եւ անոնազներ շուտով կը հետեւցնեն թէ կոտորածի փոխուած է, ձմեռն անցած է, ամառը մօտ է, որ ըսել է թէ դարունն կիած է: Այսպէս կը գրեն Մատթէոս եւ Մարկոս, իսկ Ղուկաս թղենիին հետ ուրիշ ծառեր ալ կը խառնէ, եւ պտուղներու առաջին կոտորմանը երեւնալէն դուշակել կու տայ սամառուան մօտենալը: Երկու ձևեր իրարմէ խոհարան տարբերութիւն չունին:

Մտին ծիւղերէն ամառը դուշակելու ստուգութեան շարժերս շեղուելու նշաններէն պիտի դուշակուի Երուսաղէմի կատարածին, կամ Ռոզույ Մարդոյ դարուստին, կամ երկնից Արքայութեան մօտաշուտ լինելու ստուգութիւնն ալ, դուրսն առջեւ հասած եկաւորի դարուստին նման: Թէ՛ թղենիին նմանութիւնը, եւ թէ դուրս հասած լինելու բացատրութիւնը՝ ժողովրդական սօներ են, որոս յաճախ կը գործածէր Յիսուս: Իսկ թէ խօսքը ստուգիւ շին Աւետի դարձումն եւ Նոր Աւետի սկզբնաւորութեան վրայ է, յայտնապէս կը բազուի Աւետարաններուն մէջ միեւնոյն բառի համար կատարած եւ գալուստ եւ Երկնից Արքայութիւն ստուգման անխախտ գործածուելէն:

Յիսուս իւր խօսքին եւս քան զեւս հաստատութիւն տալու համար, բացայայտ ձեւ մը կը գործածէ, կերպով մը կրգամար հաստատութեան նման ձեւ մը, երբ կ'ըսէ, թէ աւելի դիւրին է որ երկինք կործանի եւ փրկիլը սնչուանայ, քան թէ իւր դուշակած կատարածը ճիշտարուի: Եւ այն ալ ոչ շատ ուշ, որովհետեւ ներկայ սերունդը բոլորովին չորսած, նախադուշակուած կատարածը, այսինքն Երուսաղէմի կործանումը պիտի իրականանայ: Յիսուսի դուշակութենէն մինչեւ կործանման կատարումը ճիշդ 40 տարիներ անցան, եւ 40 տարուան մէջ Յիսուսի հետ ապրող սերունդը սորսած չէր կրնար ըլլալ, որովհետեւ նոյն սերունդին անդամները 20-է 30 տարեկան եղողները 60-է 70 տարեկան կըլտային: Նոյնիակ առաքեալներէն սմանց մինչեւ Երուսաղէմի կործանումը ապրած լինելին պատմական իրողութիւն է: